

mgr lic. Eryk Patryk Kowalczyk

**ESCHATOLOGIA
BADACZY PISMA ŚWIĘTEGO
A ESCHATOLOGIA RZYMSKOKATOLICKA**

STRESZCZENIE

Głównym celem niniejszej pracy było zestawienie i porównanie dwóch odmiennych koncepcji eschatologicznych ruchu Badaczy Pisma Świętego oraz dogmatów Kościoła katolickiego oraz krytyczna ocena podjętego problemu. O ile eschatologia katolicka została omówiona dokładnie na gruncie teologii, jak też religioznawstwa, o tyle doktryna Badaczy Pisma Świętego jest stosunkowo mało znana.

Zadanie wymagało więc przyjrzenia się nie tylko samej doktrynie Badaczy, ale także genezie i rozwojowi tego ruchu. Dlatego wiele miejsca w pracy poświęcono działalności Charlesa Taze'a Russella – inicjatora i twórcy doktryny Badaczy Pisma Świętego. Organizacja Badaczy Pisma Świętego powstała pod koniec XIX wieku w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, a jej rozkwit przypadł na przełom wieków. Był to czas szczególnych przemian cywilizacyjnych w obszarze przemysłu i techniki, jak też w życiu społecznym i kulturowym. Wspólnota Badaczy Pisma Świętego wyrosła z protestanckich kościołów metodystycznych, i w dużej mierze przejęła ich doktrynę oraz obrządki wnosząc do nich własne niekonwencjonalne rozwiązania. Dla Badaczy Pisma Świętego szczególnie ważne stało się studiowanie Biblii oraz interpretowanie jej symboliki według koncepcji autorstwa założyciela ruchu, C.T. Russella. Autor niniejszej pracy, analizując publikacje Russella, doszedł do przekonania, że jednym z najważniejszych zadań jest skoncentrowanie się na założeniach doktrynalnych Badaczy Pisma Świętego w obszarze eschatologicznym.

Podstawą porównań koncepcji eschatologicznych stały się w rozprawie tematy pośmiertnego losu człowieka, czyli śmierci, sądu, nieba, czyśćca i piekła. Z zagadnień tych wyłaniają się esencjalne pytania antropologiczne: Kim jest człowiek i czy jego życie kończy się wraz ze śmiercią? Czy istnieje Bóg, który ożywia umarłych? Czy należy obawiać się Jego sądu oraz czekającej wieczności?

Szczegółowymi kwestiami, które zostały podjęte w rozprawie, są odpowiedzi na pytania: Czy interpretacja C.T. Russella opowiada się za szybszym końcem tego świata niż oficjalna eschatologia katolicka? Jakie jest stanowisko Badaczy Pisma Świętego w kwestii nieśmiertelności duszy, zmartwychwstania umarłych oraz paruzji? Jakie są punkty styczne z katolicyzmem, a co zdecydowanie odróżnia Badaczy Pisma Świętego od katolicyzmu? Autor dysertacji analizował, czy eschatologia Badaczy Pisma Świętego w opisie Królestwa Bożego na ziemi proponuje alternatywę duchowej utopii? W jaki sposób eschatologia Badaczy Pisma Świętego oswaja myśl o śmierci, dając nadzieję na szczęście w zaświatach? Jak na całość doktryny wpływa eksponowanie paruzji? Czy interpretacja Biblii, jaką stosują Badacze Pisma Świętego, jest poprawna, to znaczy czy jest zgodna z nauką chrześcijańską głoszoną w katolicyzmie? Dlaczego eschatologia Badaczy Pisma Świętego i eschatologia rzymskokatolicka to dwie odrębne eschatologie?

W opracowaniu i rozwiązaniu podjętego problemu przyjęto jako metodę badawczą analizę opisową dostępnych źródeł i literatury przedmiotu. W pracy były też zastosowane takie instrumenty badawcze, jak: interpretacja, komparacja, zestawienie, krytyczna ocena i synteza.

Dysertacja składa się ze wstępu, trzech rozdziałów, zakończenia, aneksu i bibliografii.

W pierwszym rozdziale został przedstawiony zakres pojęcia eschatologii oraz omówione zostały wybrane zagadnienia teologii śmierci. Problematyka umierania i śmierci, a także pośmiertnych losów człowieka towarzyszy ludzkości od zarania dziejów. Nie ma tradycji religijnej, która nie zajmowałaby się tematyką kresu życia. Fakt nieuchronności śmierci uważany jest wręcz za jeden z głównych impulsów powstania każdej religii. Chrześcijańska wizja śmierci została sformułowana na podstawie prawd zawartych w Biblii. Ale idee nieśmiertelności, sądu po śmierci, oczyszczenia, nieba pojawiają się i rozwijają w księgach Biblii stopniowo, odzwierciedlając wpływy wierzeń żydowskich i greckich. Dopiero Nowy Testament, głoszący orędzie krzyża i zmartwychwstania może stanowić klarowne wyjaśnienie eschatologicznych prawd chrześcijaństwa. Chrześcijaństwo w odróżnieniu od innych religii nie zgadza się z koncepcją powszechnego zbawienia, na przykład w wyniku oczyszczenia przez kolejne wcielenia. Zgodnie z dogmatyką Kościoła katolickiego możliwość zbawienia zagwarantował ludziom Jezus Chrystus przez swoją mękę, śmierć i zmartwychwstanie. Doniosłość eschatologii katolickiej polega na chrystologicznym wymiarze nauk o śmierci i zbawieniu.

Drugi rozdział pracy został poświęcony historii, nauczaniu oraz misji ruchu Badaczy Pisma Świętego. Autor rozprawy przygląda się w nim dojrzewaniu poglądów oraz budowaniu

organizacji, analizuje ważniejsze prace Charlesa Taze'a Russella, szczególny akcent kładąc na zobrazowanie doktryny. Ruch Badaczy Pisma Świętego wyrósł z metodystycznych odłamów protestanckich w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej. Mimo to poddany został ostrej krytyce ze strony duchownych protestanckich, co znalazło swój oddźwięk w publicznych debatach z przywódcą Badaczy, C.T. Russellem. Próbując sklasyfikować Badaczy Pisma Świętego jako zjawisko religijne, autor powołuje się na współczesne badania religioznawcze, które stosują dziś częściej określenie „nowy ruch religijny” niż „sekta”, motywując takie stanowisko zajęciem postawy obiektywności, wolnej od wartościujących uprzedzeń. Niemniej „nowy ruch religijny” jest pojęciem o niezbyt klarownym znaczeniu i trudnym do wyznaczenia zakresie, dlatego w pracy znalazło zastosowanie użycie tradycyjnego słowa „sekta”.

Sednem pracy jest rozdział trzeci podejmujący polemikę eschatologii Badaczy Pisma Świętego z doktryną Kościoła rzymskokatolickiego. Badacze Pisma Świętego, jak wskazuje sama nazwa, czynią Biblię największym autorytetem poznania prawd wiary. W tym punkcie zgadzają się z Kościołem rzymskokatolickim. Jednak próba dociekania owych prawd różni się od katolickiej interpretacji do tego stopnia, że w rozprawie określa się ją jako hermetyczną, w wielu miejscach naznaczoną błędem interpretacji, który służy instrumentalnym celom uzasadniania własnych poglądów. Stanowi to istotną przeszkodę w podejmowaniu teologii dialogu na polu doktrynalnym.

Rezultaty osiągnięć badawczych prezentowane są w zakończeniu.

Należy stwierdzić, że Badacze Pisma Świętego dysponują oryginalną eschatologią, odmienną w wielu miejscach od przyjętej w Kościele rzymskokatolickim. Jednak istnieją też warte podkreślenia wspólne elementy. Do najbardziej reprezentatywnych należy podzielane wraz z katolikami oczekiwanie, że po śmierci czeka na człowieka Osoba Boga. Poszukując miejsc wspólnych, odnajdujemy je w podtrzymywaniu duchowej nadziei na spotkanie z osobą Boga w wieczności oraz na rozwijaniu postaw gotowości do tego spotkania. Innym łącznikiem jest pełne szacunku podejście do wiedzy objawionej w Piśmie Świętym, traktowanym jako przekaz żywego słowa Bożego. Wydawać by się mogło, że jest to niezwykle istotny fundament scalający, gdyby nie fakt, że interpretacja wiedzy biblijnej, której dokonują Badacze Pisma Świętego, znacząco odbiegają od nauki potwierdzonej autorytetem Kościoła katolickiego. Ten aspekt został szczegółowo przedstawiony w punkcie poświęconym hermetycznej interpretacji Badaczy Pisma Świętego.

W doktrynie Badaczy Pisma Świętego autora interesowały przede wszystkim zagadnienia eschatologii. Mimo wspomnianych punktów styčných, rozbieżności

w zasadniczych kwestiach nie pozwalają na postawienie znaku równości dla obu koncepcji eschatologicznych. Złudne okazuje się tutaj genetyczne odwołanie do biblijnego źródła. Interpretacja tekstów biblijnych dokonywana przez Badaczy Pisma Świętego skażona jest w wysokim stopniu błędem, wynikającym z braku systemowej metodologii badawczej, nieuwzględnianiu osiągnięć badawczych teologii katolickiej, ignorowaniu oficjalnych ustaleń teologicznych, a także powodu zawężenia pola badawczego do własnej, niezwykle hermetycznej interpretacji. Wszystko to prowadzi do mylnych wniosków w interpretacji, co również ma swoje konsekwencje w przyjmowaniu określonych postaw, na przykład niechęci do dialogicznej relacji z katolicyzmem. Głównym wnioskiem, który autor formułuje na tym polu, jest stwierdzenie, że nie może istnieć dowolność interpretacyjna tekstu Biblii, gdyż mamy tu do czynienia nie tyle ze zwykłym dziełem „pisarskim”, ile ze swoistym uniwersum, będącym dla chrześcijan Słowem Objawionym. Postrzeganie tego uniwersum przez pryzmat wyrwanych z kontekstu fragmentów nie udowadnia niczego; można im bowiem zgodnie z regułą interpretacji przeciwstawić inne fragmenty z tego samego dzieła, które udowodnią tezę wręcz przeciwną. Nieuwzględnianie biblijnej całości znaczeniowej, historycznej, społecznej, językowej, a także wielowiekowej teologicznej tradycji egzegetycznej Pisma Świętego, zawsze będzie skażone błędem interpretacyjnym. Należy więc podkreślić, że interpretacja stosowana przez Badaczy Pisma Świętego zgodnie z teologią katolicką nie jest merytorycznie poprawna.

Autor zdaje sobie sprawę z tego, że zaprezentowane tu analizy stanowią jedynie wstępne przedstawienie zarysowanego problemu. Rezultaty niektórych stawianych w pracy pytań wymagają jeszcze dokładniejszej i pogłębionej analizy. Przykładowo interesujące byłoby dalsze wykazanie na podstawie szczegółowych badań socjologii i psychologii religii, czy, i jeśli tak, to na ile eschatologia Badaczy Pisma Świętego rozwija postawy eskapistyczne. Innym problemem po części z tym związanym, jest wyraźnie niechętnie stanowisko Badaczy Pisma Świętego do Kościoła rzymskokatolickiego. Krytyka „papiestwa” znalazła kluczowe miejsce w koncepcji C.T. Russella, stając się przyczyną niechętnego postrzegania instytucji Kościoła katolickiego. Potwierdza to tylko hipotezę autora o hermetyzmie tego ruchu. Kolejnym pytaniem, jakie pojawia się w związku z omawianiem doktryny Badaczy Pisma Świętego, jest stopień adaptacji do współczesności. Wątpliwości oraz posądzenie o anachronizm pojawiały się w łonie organizacji jeszcze za życia założyciela i były pretekstem do późniejszych rozłamów. Dzisiaj ta problematyka jeszcze wyraźniej ulegała pogłębieniu.

Autor starał się rzucić nowe światło na temat „rzeczy ostatecznych” przez wskazanie punktów stykowych porównywanych doktryn, a także przez podkreślanie fundamentalnych różnic.

Eschatologia poszukuje odpowiedzi na jedno z najbardziej dojmujących egzystencjalnych pytań, jakie może postawić sobie człowiek. Odpowiedzi na nie oczekuje się od teologii duchowości, która pozwala ustosunkować się do tajemnicy śmierci przez refleksję i wiarę w nieśmiertelność duszy. Analizując eschatologię Badaczy Pisma Świętego, dostrzegamy pewne analogie z katolicką nauką o rzeczach ostatecznych. Być może są one dobrą podstawą do podjęcia ekumenicznego dialogu w ramach duchowej tradycji chrześcijaństwa. Niemniej jednak kompromis wymaga jeszcze dopracowania wielu szczegółów porozumienia, które nie leżą tylko po stronie Kościoła katolickiego.

mgr lic. Eryk Patryk Kowalczyk

**ESCHATOLOGY
OF THE BIBLE STUDENTS
AND THE ROMAN CATHOLIC ESCHATOLOGY**

SUMMARY

The main aim of this dissertation is to juxtapose and compare two diverse eschatological concepts of the Bible Students Movement and the dogmas of the Catholic Church and to evaluate this topic. While Catholic eschatology has been thoroughly discussed from the perspective of both theology and religious studies, the doctrine of the Bible Students is relatively unknown.

The task, therefore, requires analyzing not only the doctrine of the Bible Students but also the genesis and development of this movement. This is the reason why much attention in the text is devoted to the activities of Charles Taze Russell - the initiator and creator of the doctrine of the Bible Students. The Bible Students Movement was founded in the United States of America at the end of the 19th century and flourished at the turn of the century. It was an era of enormous civilization changes in industry and technology, as well as in social and cultural life. The Bible Students Movement grew out of the Protestant Methodist churches and largely adopted their doctrine and rites by bringing their own unconventional solutions. Bible Students found studying the Bible and interpreting its symbolism according to the ideas of the movement's founder C.T. Russell particularly important. The author of this dissertation, analyzing Russell's publications, came to the conclusion that one of the essential tasks is to focus on the doctrinal assumptions of the Bible Students on eschatology.

The posthumous fate of human beings i.e. death, judgment, heaven, purgatory, and hell is the foundation for the comparison of eschatological concepts in the dissertation. These themes give rise to the following anthropological questions: Who is man and does his life end with death? Is there a God who raises the dead? Should we fear His judgment and the eternity that awaits?

The detailed issues in the dissertation include the answers to the following research questions: Does the interpretation of C.T. Russell imply the nearer end to the world than official Catholic eschatology? What is the position of the Bible Students on the immortality of the soul, the resurrection of the dead, and parousia? What similarities do they have with Catholicism, and what definitely distinguishes the Bible Students from Catholicism? The author of the dissertation also analyzed whether the description of the Kingdom of God on earth in the eschatology of the Bible Students offers an alternative to a spiritual utopia. How does the eschatology of the Bible Students tame the thought of death, giving hope for happiness in the afterlife? How does the emphasis on parousia affect the whole doctrine? Is the Bible Students' interpretation correct, that is, is it consistent with the Christian teaching preached in Catholicism? Why do the eschatology of the Bible Students and the Roman Catholic eschatology constitute two separate concepts?

A research method applied in the dissertation is based on a descriptive analysis of the available sources and literature on the subject. Research instruments include interpretation, comparison, compilation, critical evaluation and synthesis.

The dissertation consists of an introduction, three chapters, a conclusion, an appendix, and a bibliography.

The first chapter presents the concept of eschatology and discusses selected issues on the theology of death. The theme of dying and death, as well as the posthumous fate of human beings are universal questions of mankind. There is no religious tradition that does not respond to the question of the end of life. The fact of inevitability of death is considered one of the main impulses for the emergence of any religion. The Christian vision of death was formulated relying on biblical truths. However, the ideas of immortality, judgment after death, purification, heaven appear and develop in the books of the Bible gradually, reflecting the influence of Jewish and Greek beliefs. Only the New Testament, proclaiming the message of the Cross and Resurrection, can provide a clear explanation of the eschatological truths of Christianity. Christianity, unlike other religions, does not accept the concept of universal salvation, for example, as a result of purification through successive incarnations. According to the dogma of the Catholic Church, the possibility of salvation was granted to people by Jesus Christ through His passion, death, and resurrection. The importance of Catholic eschatology lies in the Christological dimension of the teachings on death and salvation.

The second chapter is devoted to the history, teaching, and mission of the Bible Students movement. The author of the dissertation observes the maturing of views and creation of the organization. He also analyzes the most important works of Charles Taze Russell, emphasizing the presentation of his doctrine. The Bible Students movement grew out of the Methodist Protestant factions in the United States of America. Nevertheless, the movement was subjected to severe criticism from Protestant clergy, which echoed in public debates with the founder of the Bible Students, C.T. Russell. Trying to classify the Bible Students as a religious phenomenon, the author refers to contemporary religious studies, which apply the term “new religious movement” instead of a “sect”, motivating such a position with objectivity, free from prejudices ad bias. Nevertheless, the “new religious movement” is a confusing concept, which is why the author uses the traditional term “sect” in the dissertation.

The third chapter, which is the essence of the dissertation, engages in a polemic between the eschatology of the Bible Students and the doctrine of the Roman Catholic Church. The Bible Students, as the name implies, view the Bible as the greatest authority in knowing the truths of faith, which agrees with the position of the Roman Catholic Church. However, the attempt to investigate these truths differs from the Catholic interpretation to such an extent that in the dissertation it is described as hermetic, frequently characterized by erroneous interpretation, which serves the instrumental purposes of justifying the views of the movement. This is a significant obstacle in undertaking the theology of dialogue in the doctrinal field.

In the conclusion, the author presents the results of his research.

The Bible Students have created an original eschatology, different in many respects from that of the Roman Catholic Church. However, there are also common elements that are worth emphasizing. One of the most representative features is the expectation shared with Catholics that the Person of God awaits a human being after death. Another similarity is the spiritual hope of meeting God in eternity and in developing attitudes of readiness for this encounter. Yet another link is the respectful approach to the knowledge revealed in the Scriptures, treated as the transmission of the living word of God. It seems that this is a vital unifying foundation, were it not for the fact that the interpretation of biblical knowledge proposed by the Bible Students significantly deviates from the teaching confirmed by the authority of the Catholic Church. This aspect is discussed in detail in the section on the hermetic interpretation of the Bible Students.

The author of the dissertation was primarily interested in eschatology seen from the perspective of the doctrine of the Bible Students. Despite the aforementioned similarities, the discrepancies in fundamental issues do not allow one to equate both eschatological concepts. The genetic reference to the biblical source is deceptive as the interpretation of biblical texts by the Bible Students is contaminated with errors resulting from the lack of a systemic research methodology, failure to take into account the research achievements of Catholic theology, ignoring official theological findings, and narrowing down the research field to its own, extremely hermetic interpretation. All these factors lead to erroneous interpretative conclusions, which also result in adopting certain attitudes, for example, aversion to dialogue with Catholicism. The main finding formulated in this field is that there can be no freedom of interpretation of the biblical text as it is not an ordinary work of literature for Christians but possesses its own universe and is the Revealed Word of God. The perception of this universe through the prism of fragments taken out of context proves nothing as according to the principles of interpretation, they can be contrasted with other fragments from the same work, which may prove the opposite. Failure to take into account the biblical semantic, historical, social, and linguistic whole, as well as the centuries-old theological exegetical tradition of Sacred Scripture, will always be tainted with an error of interpretation. Thus it should be emphasized that the interpretation used by the Bible Students is regarded as incorrect by Catholic theology.

The analyzes presented in the dissertation are only a preliminary presentation of the issues of both eschatological concepts. The results of some of the questions posed in the work require a more detailed and in-depth analysis. It would be interesting, for example, to further demonstrate, relying on detailed studies of sociology and psychology of religion, whether and to what extent the eschatology of the Bible Students develops escapist attitudes. The reluctant stance of the Bible Students towards the Roman Catholic Church is yet another problem worth exploring. Criticism of “papacy” constituted one of the key concepts of C.T. Russell’s teachings, leading to a strong aversion to the Catholic Church. This only confirms the hypothesis of the hermetic nature of this movement. Another question is the degree of adaptation by the movement to the contemporary world. Doubts and accusations of anachronism appeared in the organization even during the founder's lifetime and were a pretext for later schisms. Today, this issue has been even more visible.

The author tried to shed new light on the subject of “last things” by pointing out the similarities in both doctrines and by highlighting fundamental differences.

Eschatology seeks answers to one of the most pressing existential questions man may ask himself. The theology of spirituality, which allows one to respond to the mystery of death through reflection and faith in the immortality of the soul is expected to answer it. Analyzing the eschatology of the Bible Students, it is possible to observe some parallels with Catholic teaching about the last things. They appear to serve as a convenient point of departure for engaging in ecumenical dialogue within the spiritual tradition of Christianity. Nevertheless, the compromise still requires the reconciliation of many details that do not depend only on the Catholic Church.